

Rott József

Kimondatlan titkok

Prágai Tamásnak ajánlom

Végtagjait elgyengítő, jóleső nyugalom szállta meg a szomszéd szobában tiktakoló nagy, dióbarna falióra hangjától. A sarkig tárt, kétszárnyas üvegajtó szabad áramlást engedett a szabályosan ismétlődő, fáradhatatlan kalatolásnak, mely az álom felé sodródó kislány számára megtöltötte és a megszokás biztonságával bélelte ki a gyerekszobát. Hányszor látta vasárnaponta, istentiszteletről hazatérőben szikár nagyapját, ahogy a körömhegynyi kampó kiakasztásával kinyitja az óraajtót!

Eleinte nem törődött a két-három percig sem tartó művelettel, ám a ritka rendszerességgel megismétlődő mozdulatsor lassacskán összeállt képzeletében a külön-külön ellesett pillanatokból, s addigra akaratlanul is részese lett a szertartásnak. Ha a közelben tartózkodott, megállt a széles szobaküszöbön, ahonnan a legjobban láthatta, ahogy nagyapja a fehér inges, inas karjával munkába veszi a törékeny szerkezetet. Ilyenkor egyszerre láthatta a valóságban és a nyitott üvegajtócskában visszatükröződve simára borotvált, mindig szigorú arcát. Kicsit csodálta is, hogy ilyen finom mozdulatokra képes. Nem beszélt, tekintetét vigyázón a kézfejen tartotta, ám arra, hogy gondolkodna, sem az arca látható, sem az üvegből visszatükröződő fele nem engedett következtetni.

Megállította a ciradás, rézveretes ingát, majd jobbával, valami máskor nem tapasztalható gyengéd türelmességgel felhúzta az óraszerkezetet. A nyitott szárnyú pillangót formázó vaskulcs alig hallhatóan a fadoboz alján koppant, miközben az újrarendülő inga megkezdte útját. A kislány nem tudta volna eldönteni, hogy az óra szolgálja-e a nagyapját, vagy éppenséggel a nagyapja igazodik évszázados paraszti alázattal a mutatók járásához, csak azt érezte, hogy mindannyiuk élete és szívverése ezen elmaradhatatlan mozzanatok folyománya a vasárnapi ebédől egészen a következő istentiszteletig.

A keskeny üvegszekrényben serénykedő inga hangja mintha nem is a magából, hanem így süppedőben, a félálom képlékeny mezszyéjéből hallva, egyenest az időtlenség mélyéről fakadna, s porlana szét is mindjárt a visszhang által. A kislány karjával erőltlen kísérletet tett a takaró alatt, hogy magához ölelje, ami még menthető a verőfényes nyári délutánból. Az utcán közeledő szekérsörgést, a szél által az ablaknak vert port meg a református templom harangjának mély bongását. Csakhogy hasztalan maradt az ölelő mozdulat, a két tiktakolás között pedig láthatatlan húrként kifeszült egy véget érni nem akaró pillanat: ha utána kap, megkapaszkodhat benne, nem zuhan bele az időtlenségbe.

A hirtelen ébredt vágyban ott lappangott az utóbbi nap minden kudarca: a kedvetlensége és a szokatlan fáradékonysága, valamint az az egészen furcsa vágya, hogy elbujdokoljon a pajtásai elől. Az anyja, aki nap nap után megállás

nélkül dolgozott a konyhában és a ház körül, s aki többnyire csak akkor méltatta figyelemre, amikor kivetnivalót talált a viselkedésében vagy terve volt vele, nem is hagyta szó nélkül az étvágytalanságát.

– Legalább a cseresznyéből ennél! – hallotta távozóban a csukódó ajtó mögül. Az öccse által szedett cseresznye valóban ott kínálta bordó, feszes húsát a kredencen, ám gondolni sem bírt vele. Fojtó pára ült a konyhán, mert az anyja arra a pár percre sem hagyta abba a mosogatást meg a zöldségpárolást, míg ők ketten az asztalnál ültek. A feloldott zsiradék nehéz szaga ott gomolygott a levegőben, s neki minden alkalommal, ahogy a mosogató zománcos falához koccant egy-egy lábas, összeszorult a gyomra. Jól ismerte a lecsapódott, zsírral telt pára tapintását, akárcsak a tyúktollal kavargó kopasztóvíz émelyítő szagát. Törölgetés közben az ilyen edények síkos oldala megőrizte az ujjnyomait, ha csak el nem maszatoalta őket a törőlkendővel. Az öccse megeresztett egy kaján vigyort a tányér fölött, ami éppúgy szólhatott az anyjuknak, mint neki. Csibész kis arcáról bajos lett volna leolvasni, mit fog tenni a következő pillanatban. Már a fán teletömte magát cseresznyével, így neki sem ízlett az ebéd. Függetlenül markolta meg a villát, haragosan döfkölte a mákos metéltet. Jancsika olyan, akár a jancsiszeg, szokta mondogatni a kislány a rokonoknak, ahogy azt az anyjától hallotta: fontoskodva, borzongató büszkeséggel. Ha nem üti meg magát, elvakar egy varasodó sebet, nehogy fájdalom nélkül maradjon.

Neki viszont kihűlt a combja, míg a levest kanalazta. A jeges érzés az ölég hatolt, elgyengítette, végül készülődés nélkül, szoknyástul, ujjatlan felsőben kucorodott ágyba. Már leülepedtek körülötte a ház zajai, mire átmelegedett a takaró alatt, csak az emlékek neszezték még benne.

Ingerültség bujkált az anyja cseresznyét unszoló szemrehányásában, ami talán nem is neki szólt: korán kelt, mint más napokon, s mire az öccsével kimentek a konyhába, már fáradt volt és nyűgös. Reggelit tett az asztalra az építőmunkás férjének, az apjuknak, aki sosem ért rá várni, ám örömét lelte benne, ha bárkit megvárakoztathatott. Megtömte gyomrát és kibattyogott a buszmegállóba.

Az anyja ekkor már harmadjára vagy negyedjére váltott cipőt. Még fiatal volt és fürge, ám ahogy a kertből érkeve görnyedten megállt a gangon, legyen kerülgették és az arcába hullott a haja, inkább hasonlított a saját anyjára, aki naphosszat a nyomában volt. Az öregasszonyt, a kislány nagyanyját már régen alaktalanná tette az önmegtartóztatás és a mindennapos erőfeszítés. Vaskos, visszeres lábait, melyekkel jószerével ki sem lépett a faluból, újabban pedig a portáról, meg sem emelte járás közben, így alig lehetett hallani közeledtét a gangon vagy az udvar porában. Csupán az akarata nem tört meg az idők során. Zsémbe hangja anélkül is uralkodott, hogy kieresztette volna. Nem fenyegetőzött és nem átkozódott, ha valami nem a megszokások szerint történt, csak megcsuklott a hangja és öreg, vizenyős szemét elfutotta a könny. Ekkor a kislány anyja megkeményedő szájszéjjel szaporára fogta léptét, hogy mihamarabb a kedvére tegyen.

A faluba indulva rendszerint a könnyű félcipője mellett döntött. Már utcai ruhában, rendbe szedett hajjal lépett bele, hogy menten megváltozzon általa a hangulata. Keményen és öntudatosan kopogtak a cipősarkak a kamrában, konyhában. A kislány a ház távoli zugából is szinte látta, hogy magához veszi

a fonott kosarat, megtorpan, mint akinek eszébe jutott valami, üres üvegek csörrennek a kosár alján, megint fordul egyet, ki-be csúszik a kredenciók, a pénztárca is a helyére kerül, majd ugyanazok az öntudatosra váló léptek végre lendületet nyernek a gangon, hogy aztán elenyésszenek az utca zajában.

Ritkán marad el két-három fertályóránál tovább, ám ennyi idő is elegendő ahhoz, hogy átrendeződjenek vonásai és hangja megteljen derével. Míg harisnyás puhasággal lép szekrénytől szekrényig, fennhangon meséli, mit hallott a faluban, közben az állótükör leplezetlenül mutatja törékeny kulcscsontját, fehér bőréét. Olyan vékony a nyaka, olyan erőtlennek tetszik a teste a gyűretlen, fodortalan kombiné alatt, hogy a kislánynak megtelik a szíve szeretettel. Mohón issza magába szavait, hiszen az anyja által nyernek előtte arcot és alakot a szomszédok, utcabeliek, akik kivétel nélkül Ónagyék olajjal felitatott, hajópadlós boltjában szerzik be a kenyeret, sót. Kölnivizének illata, felhevült teste kipárolgásával keveredve megédesíti a szoba levegőjét.

A kislányból kibuggyant a nevetés, ám éppen ekkor megjelent a nagyanya az ajtóban. Szeme, a tűző napról érkezve, még nem szokott hozzá a ház tompa fényeihez, szemsarka nedves volt, szemhéja verdesett. Hangját szintén bizonytalanná tette valami nyugtalanság vagy felindultság keltette reszketés: nem lehetett tudni, mit gondol, de mire mondandója végére ért, szavát a megszokott nyerseség uralta.

Megkapaszkodott az ajtófélfában, ahol a festék elszíneződése mutatta tenyere helyét, mezítelen talpa elszakadt a hajópadlótól, végigdörzsölte a küszöböt, majd megpihent a konyha kövén. Kötényének elmosott, fakó virágai felperzselt tarlóra emlékeztették a kislányt. Megy, gondolta, hogy előkészítse a fenőkövet meg a kést.

Az anyja, aki megbújt a szekrényajtó mögött, magára kanyarította háziruháját. Elsőnek ért a gangra. A rászáradt sártól nehéz, feslett, lógó nyelvű kerti cipő nyugtalanító hangokat keltett a kövön. Mintha helyét keresve, ide-oda topogna viselőjük. Még néhány hiába megtett félfordulat a konyha elfüggönyözött üvegajtójának vagy a zajos baromfiudvarnak, gondolta a kislány, és toporzékolni fog. Egyetlenegyszer látta, hogyan végez az anyja a baromfival, azóta csak annyit tud az udvar változásairól, hogy a tavasszal kelteztet, hosszú lábú, röpködő bogarak után futkosó csibék közül lassacskán eltűnedeznek a kakasok, hogy csak egy, a legerősebb maradjon meg közülük, míg a tojókká fejlődő jércék ugyanilyen elkerülhetetlenül szoknak bele a kerítéstől kerítésig élhető, eseménytelen életükbe. Olyannyira övük lesz az a tompa nyugalom, hogy éktelen lármát csapnak, ha bármi is kizökkenti őket az álmos révületből.

Az öregasszony által emlegetett kendermagos csirke lógó szárnyal gubbasztott az udvar sarkában. A nyaka felől gyérülő, szélborzolta tolla után nem lehetett eldönteni, hogy kakassá vagy tyúkká fejlődhetett volna, ha kegyesebb hozzá a sors. Mindaddig a girhessége és az állandó éhségérzettel együtt járó izgékonyosága tette észrevétlenné, ám most, hogy elhagyta ereje, egyszeriben feltűnővé tette a mászága. Fél lábon állva, bánatosan nézelődött, még csak utána sem nézett az elröppenő bogaraknak. A baromfiudvar porfürdőző, magot csipegető, káráló, kotkodácsoló népe nem vett tudomást róla, ahogy már ő sem vágyott a többiek közé. Úgy tűnt, az öregasszonyon kívül senkit nem érdekel a létezése.

A kislányt megijesztette az ágyban az ölelő mozdulatának hasztalansága, és ugyanabban a pillanatban meghallotta a falóra következő taktusát. Ennyi idő sem kellett hozzá, hogy forróság öntse el ölét, s végre megértse, mi történik vele.

A megkönnyebbülés okozta új nyugtalansága vezette át a szobán, különben minden olyannak tetszett, mint más napokon: a szőnyeg nesztelenül fogadta magába léptét, a gang felől szabadon és vérpezsdítőn áradt be a napfény, zajok születtek s hunytak ki nyomtalanul. Mire a fürdőszobába ért, csak a növekvő kíváncsisága maradt. Már lekuporodott, amikor eszébe jutott, hogy nem gyújtott lámpát, az érzéseinek viszont megfelelt a félhomály. Sarka eltávolodott a papucstól, könyökével a térdére támaszkodott és felnézett a virágmintás csempére. Az öntöttvas csapból csepegett a víz, alatta vízköcsik mutatta útját a lefolyóig. A kislány tekintete a tükörpolcra tévedt, onnan arra a könnyű, puha csomagra, melyhez ez idáig csak az anyja nyúlt havi rendszerességgel.

Míg az ágyban időzött, az anyja lemosta a konyhaasztalt, felsöpört és kiszellőztetett. A falra akasztott paradicsompasszírozó és az ütött-kopott vándoringok torz árnyat vetettek a falra. A függönyön legyek fürdöztek a lenyugvó nap fényében. Elsőként mégis arról vett tudomást, hogy az apja megérkezett a munkából. Egyedül ült az asztalnál a jól ismert, lassan és foltszerűen égboltkékké fakuló, verejtékszagú munkagúnyájában, előtte megrakott tányér, amit a kislány nem láthatott beléptekor a széles hátától, csupán azt, hogy kiéhezve és mohón közelíti szájához az ételt s hajol egyazon lendülettel fölébe, miközben szétfoszlik kezében a nagy karéj kenyér és fennhangon magyarázza, mi történt vele a távoli építkezésen.

Nincs abban túlzás, amit mond, csak túl hangos és rámenős ahhoz, hogy a szavaival egy időben valósággá válhasson az a toronydaru, melynek fülkéjébe függőleges vaslétrán mászik föl a kezelő, essen vagy akár szakadjon az eső, s még félúton sem jár, amikor már láthatatlanná enyészik az elemózsiás táskája. A betonfundamentumból kinövő tízemeletes panelházakban majd azzal a tudattal hajthatják álomra fejüket az emberek, hogy reggelente, miképp azt az ablakból láthatják is majd, a gyerekeik percekben belül beérnek az óvodába, iskolába. Ők pedig az épületek földszintjén kialakított üvegfalú vásárlóterekben elégíthetik ki szüntelen szerzésvágyukat. Kapható lesz azokban a boltokban a télikabától a nyakkendőtűn át egészen a bontott csirkéig minden, amit földi halandó megkívánhat. Az épületek között széles aszfaltutak kanyarognak majd, sötétedéstől pedig utcai lámpák fűrtjei fognak őrködni a játszóterek és parkok fölött. Az apja itt felnevetett, mint aki hiszi is, meg nem is, amit mond. Ugyanis még merő sár a környék, az anyagszállító teherautók elakadnak a kátyúkban, a mérnökök ingerlékenyek, a brigádvezetők erőszakosak, a munkások pedig szívesebben ácsorognak és cigarettáznak a barakkok és félig felhúzott épületek árnyékos oldalán.

– Hát te miért nem kerülsz közelebb? – kérdezte tele szájjal, és a kislány magának sem tudta volna megmagyarázni, miért maradna szívesebben a háta mögött, miközben a tűzhely felől engedelmesen elébe lépett. Az anyja mozdulatait hasonló engedelmség vezette, ahogy pótolta a tányérról az elfogyó csalamádét. Egyetlen biccentés volt érte a köszönet, melynek folytatásaként az apja szája megint találkozott a kenyérrrel. A gőzölgő krumpli mellett, a paprikás

lében már csupán egy félig lerágott comb emlékeztetett a csirkére, meg az abroszon kupacba gyűlt, megrágott és leszopogatott csontdarabok.

– Sápadt ez a lány! – folytatta az apja, majd hozzá fordult: – Nem vagy jól, aranyom? – Szájára, a paprikás zsírral, kiült az elégedettség, már lassabban evett, szaporábban szuszogott, és szemével mintha keresett volna valamit.

– Mi baja lenne?! – vette védelmébe az anyja, noha mind a hangja, mind a figyeléstől megkeményedő vonásai aggodalomra utaltak. Szódát és egy palack bort tett az asztalra, aztán a kislányra szólt, mintha valóban az útjában lenne. – Mit lábatlankodsz itt nekem?!

A kislány nem szerette ezt a hangot. Az anyja igyekezettől fénylő homlokához, kibomló hajához, konyhai kapkodásához kötődő hangulatot. Máskor az apja ölébe ült volna, hogy vigaszra leljen, most azonban, még nem egészen értette, miért, távolítani kezdte tőle egy éledő érzés, nem mintha enyhült volna, inkább hevesebb és követelőbb lett tőle a magánya.

– Miért bánsz így velem? – hallotta már a gangról az apját, aztán az anyja edényzörgéssel, csapkodással nyomatékosított válaszát. Pontosabban a válaszának a dallamát, mert a tartalmára nemigen figyelt. Ennél a hanghordozásnál csak az keltett benne tartósabb félelmet, amikor az anyja elhallgatott. Összeszorított szája mindennél beszédesebbnek bizonyult.

A kislány, minél inkább feledni akarta, annál tisztábban emlékezett arra a napra. Még akkor is, ha egyszer teljességgel jelentéktelennek tűntek, máskor viszont, talán azért, mert maga is gyengélkedett azon a reggelen, ijesztő jóslattá váltak számára a történetek. Esőszag ülte meg az őszi udvart, ködbe veszték a holtvíz-parti nyárfák. A kopár almafát megfeketítette a lecsapódó pára. Még a hangok is úgy törtek át vagy éppen fúltak bele az egyre vastagodó ködbe, mintha a zajforrások is elvesztenék a maguk jól megszokott, kiismerhető alakját. Hálóingben állt meg a konyhaajtóban. Akárha nem viselne papucsot, úgy sütötte a hideg kő a talpát.

Az anyja a sáros, lógó nyelvű kerti cipőben szaporázott be a gangról, baljában egy tyúkot tartott a szárnytövével fogva. A kislány még nem értette vagy nem akarta megérteni a sietsége okát, a cipősarka zaklatott kopogását, csak utóbb gondolt rá, hogy a nagyanyja akkor már betette a baromfiudvar kapuját és a ház felé csoszogott. A tyúk kifáradva a tusakodástól, kinyílt csőrrel pihegett, szeme kitégült, semmit sem értett abból, ami történik vele. Minden gyorsan zajlott, mert a kést és a zománcos tányért jó előre odakészítették a kőre, a tűzhely mellé.

A kislány úgy látta, mintha a kés kereste volna az anyja kezét, aki elborult arccal viaskodott a rikácsoló baromfival. Több esetben kísérletet követően, a sáros kerti cipő letaposta a gyenge lábakat, a szárnyakhoz fogott pihetollas nyak megfeszült, minden mást elvégzett az élesre fent kés.

Délidőben, vagy talán a következő vasárnapon, a terített asztalnál már nem kísértette az eset. A tört krumplin végigcsorgott a peccsenyezsír, a párolgó töltelekből kiérzett a bors és a petrezselyem illata. Az apja jókedve átragadt a családra. Egyszerre beszéltek mindahányan. A kislány kézbe vette a pirosra sült combot, hogy lerágja a csonttól az utolsó falat húst is. De olykor, ha összeszorított szájjal szenvedni látja anyját, váratlanul, mint most is, megelevenedik előtte a testi gyengeségbe oltott, terjengő ködbe burkolt, borongós emlék.

S mintegy válaszul rá az apja harsány nevetése. Csak csodálni és félni tudja a töretlen magabiztosságát.

A férfiak dolga a disznóölés, igaz, öcsi?! Csizmát húzunk a ropogós hóban, pálinkával koccintunk nagyapával, aztán hurkot kap a disznó a pofájába. Nem férfi az, legyen akárhány mázsás az állat, aki nem végez vele másodmagával! Mert magát húzza föl a kötéllel a karámra. Akkor aztán neki a bököt! Egyenest a szívének.

A kislány megállt a gangon. A holtvíz-parti nyárfákon túl rózsás színekben tündökölt az ég alja. A konyhában az apja, jól ismerte a sokszor látott mozdulatot, éppen szódát spriccelt a poharába. A fröccsé szelídített fehérbor illata savanykásan megül majd az asztal fölött, az apja keze meg elindul a körötte sürgölődő felesége fáradt, kötényes ülepe felé. Csak másodpercekig időz rajta, tovább nem is tehetné, mert az asszony kifordul a féloldalas ölelésből, miképp a kislány is egyazon időben elindul a szobája felé. A gangra nyíló üvegajtóból még látta, hogy a nagymama magányosan ácsorog az udvar sarkában.

